CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S. O. P. 13

Coll. No. 836

Title Visnuyāgaprayoga

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No.: 236 Subject: Vedic Ritual

Title: Viṣṇu Yāga Prayoga, Adānoddāpana[illegible] saṃkṣepaḥ [illegible]

Author: —— Scribe: ——

Date of the work: —— Date of the Ms.: ——

Place of the work: —— Place of the Ms.: ——

Size: 11·4" by 6·5" Extent: 13 folls

Language: Sanskrit. Script: Devanāgarī

Remarks: Complete. Repo. 237

॥श्रीगणेशायनमः॥ अथविष्णुयागप्रयोगः॥ सहस्रशीर्षादिविधोक्तः पुमानंजगतन्मर
चनिबीजभूतः॥ वेदैःपुराणैर्मुमसुष्यतुष्टैवक्ष्येचतनयद्भेदात्॥१॥ तद्विधाने ऋक्पर
हेतुमेवारेसुनक्षत्रेसुगोचरेद्वादश्यांपुत्रकामायचरुंकृवितवैद्ध्यं॥२॥ दंपत्योरुपवासस्याद्
दिकादश्यांसुराजये॥ तगिमिःषोडशभिःसम्यगर्चयित्वाजनार्दनं॥३॥ चरुंपुरुषसूक्तेनश्रपयेत्सु
त्रकाम्यया॥ आप्नुयाद्देहवंपुत्रमविरात्संततिःक्षमां॥४॥ द्वादशद्वादशिःसम्यक्समयस्यनिर्वपेच्च
रुं॥ यःकरोतिसहस्रस्याघातिविष्णोःपरंपदं॥६॥ हुत्वाग्निंविधिवत्सम्यक्ऋग्भिःषोडश
भिर्द्विजः॥ ततांजलिपुटोभूत्वाविष्णुमेवंस्तुवीर्तीभिःप्रयोजयेत्॥५॥ ॥१॥ केशवंमार्गशीर्षेतुपौ ॥१॥
षेनारायणंस्मृतं॥ माधवंमाघमासेतुगोविंदंफाल्गुनेतथा॥२॥ चैत्रेचैवतथाविष्णुंवैशाखे
मधुसूदनं॥ ज्येष्ठेत्रिविक्रमंविद्यादाषाढेवामनंविदुः॥३॥ श्रावणेश्रीधरंविद्याद्धृषीकेशं
भाद्रपदेतनः॥ आश्विनेपद्मनाभंतुदामोदरंचकार्तिके॥४॥ द्वादशैतानिनामानिऋष्यश्रृं
गोब्रवीन्मुनीः॥ पूजयामाससनामाभिःसर्वान्कामान्समश्नुते॥६॥ आयुष्मंतंसुतंसूतेयशो
विद्यासमन्वितं धनवंतंप्रजावंतंधार्मिकंसात्विकंतथा॥७॥ ॥२॥खंड॥ समिद्धोमश्चरुहुतस्य

हुत्वाग्निंजुहुयात्पुनः॥ अनुपस्थानमंत्राग्नेयेमंत्रः॥ उपस्थानंकुर्यात्तस्यध्यात्वाच्युतमधुसूद
नं॥ हविर्होमंततःकुर्यात्स्रुवंवाग्यतःशुचिः॥ सूक्तेनजुहुयादाज्यमादावंतेचसर्ववित्॥२॥
हविशेषंनमस्कृत्वानारीनारायणंपतिं॥ भक्षयिचाद्दविःशेषंतंत्रप्राशीमंविशेषपा॥३॥
ननस्तकमस्तिवेदंकर्तव्यंद्विजपर्वणि॥ द्वितीयांस्त्रीनिवर्तेने यावज्जन्मनिवर्तति॥४॥ अपुत्रो
पतनुत्राधायात्वकन्याप्रसूयते क्षिप्रंमाजनयेत्पुत्रंप्रथग्गोयथाब्रवीत्॥५॥ खंड॥
३॥ अर्चनंसंप्रवक्ष्यामिविष्णोरमिततेजसः॥ यत्कृत्वामुनयःसर्वेब्रह्मनिर्वाणमाप्नुयुः॥१
अग्नौहृदयेसूर्येस्थंडिलेप्रतिमासुच॥ षट्स्वेतेषुहरेःसम्यगर्चनंमुनिभिःस्मृतं॥२॥
अग्नौक्रियावतांदेवोदिविदेवोमनीषिणां॥ प्रतिमास्वल्पबुद्धीनांयोगीनांहृदयेहरिः॥३॥
अपोपतनंनस्यनस्मात्मासुसदाहरिः॥ तस्यसर्वगतत्वाच्चस्थंडिलेभावितात्मनां॥४॥
दद्यात्पुरुषसूक्तेनयःपुष्पाण्यपएववा॥ अर्चनंचितंस्याज्जगदिदंतेनसर्वंचराचरं॥५॥
आनुष्टुभस्यसूक्तस्यत्रिष्टुबंतस्यदेवता॥ पुरुषोयोजगद्बीजंऋषिर्नारायणःस्मृतः॥६॥
खंड॥४॥ ॥५॥ नारायणमहाबाहोशृणुष्वैकमनाःप्रभो॥ वक्ष्येपुरुषसूक्तस्यविधानं॥

पं॰पा॰ ५

विधानेनार्चनं प्रति ॥ १ ॥ अग्निकार्यं जपविधिं स्तोत्रं चैव तदात्मकं ॥ ज्ञात्वा यथोक्तविधि
नाप्राप्नुरवबुद्धमानसः ॥ २ ॥ प्रथमां विन्यसेद्वामे द्वितीयां दक्षिणे करे ॥ तृतीयां वामपादे
तु चतुर्थीं दक्षिणे न्यसेत् ॥ ३ ॥ पंचमीं वामजानुनि षष्ठीं वै दक्षिणे न्यसेत् ॥ सप्तमीं वामे
कट्यां च अष्टमीं दक्षिणे कट्यां ॥ ४ ॥ नवमीं नाभिमध्ये तु दशमीं हृदये न्यसेत् ॥ एकादशीं
कंठदेशे द्वादशीं वामबाहुके ॥ ५ ॥ त्रयोदशीं दक्षिणे चांऽस्ये चैव चतुर्दशीं ॥ अक्ष्णोः पं
चदशीं चैव षोडशीं मूर्ध्नि विन्यसेत् ॥ ६ ॥ खं० ५ ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा पश्चात्तु नां समा ॥ २ ॥
चरेत् यथा देहे तथा देवे ज्ञासं कृत्वा विधानतः ॥ १ ॥ मंत्रन्यासं पुरा कृत्वा स्वदेहे देवतासु
च ॥ गायत्र्योंकारन्यस्तांगः हृन्मये हृत्सु मध्ययं ॥ २ ॥ उद्वासावाहनेनस्तः स्थिरायां तु द्वा
वार्चने ॥ ३ ॥ अस्थिरायां विकल्पः स्यात् स्थंडिले तु भवेद्द्वयी ॥ ४ ॥ उद्वासावाहनस्तः स्नावर्ण
वैययातथा ॥ ५ ॥ लिखे ग्राम्यार्चने नैव ह्यावाहन विसर्जने ॥ ६ ॥ स्थिरायां मे तु भगवा
नादिभूतो यथा हरिः ॥ तथान्यत्र स्वयं देवो घटेकुंभेपि च सर्वगः ॥ ५ ॥ अर्घ्यपाद्यावाह
ये द्वयमर्च्यानु पुरुषोत्तमं ॥ द्वितीयया सनं दद्यात्पाद्यं चैव तृतीयया ॥ ६ ॥ अर्घ्यं तु चे

त्थ्यदानवं पंचम्याचमनीयकं ॥ षष्ठ्यां स्नानं प्रकुर्वीत सप्तम्या वस्त्रमेव च ॥ ७ ॥ यज्ञोप
वीतमष्टम्या नवम्या चानुलेपनं ॥ पुष्पं दशम्या दातव्यमेकादश्यां तु धूपकं ॥ ८ ॥ द्वादश्या
दीपकं नैवेद्यं त्रयोदश्यां निवेदनं ॥ चतुर्दश्या नमस्कारं पंचदश्या प्रदक्षिणं ॥ ९ ॥ स्नानं व
स्त्रं च नैवेद्यं दद्यादाचमनीयकं ॥ दक्षिणां तु यथाशक्त्या षोडश्या तु प्रकल्पयेत् ॥ १ ॥ खं० ६
ततः प्रदक्षिणं कृत्वा जपं कुर्यात्समाहितः ॥ यथाशक्त्या जपित्वा तु सूक्तं चास्मै निवेदयेत् ॥ १ ॥
देवस्य दक्षिणे पार्श्वे कुंडं स्थंडिलमेव वा ॥ कारयेत्प्रथमेनैव द्वितीयेन तु प्रोक्षणं ॥ २ ॥ तृती
येनाग्निमारभ्य चतुर्थेन समीधनं ॥ पंचमेनाज्यसंस्कारं चरोः संस्कारं तथा ॥ ३ ॥ षष्ठेनैवा
घ ग्निमध्ये तु कल्पयेत्समासनं ॥ चिंतयेद्देवदेवेशं कालानलसमप्रभं ॥ ४ ॥ ततो गंधं च पु
ष्पं च धूपदीपनैवेद्यनिवेदनं अष्टाध्यतनः कुर्यात्समिधामादि यथाक्रमं ॥ ५ ॥ समिधस्त्वावनीः
पूर्वं जुहुयादभिघारितैः ॥ ततो घृतेन जुहुयाच्चरुणा च ततः पुनः ॥ ६ ॥ एवं हुत्वा ततश्चैवा
नुलाप्य च यथाक्रमं ॥ अग्नेर्भगवतस्तस्य समीपे स्तोत्रमुच्चरेत् ॥ ७ ॥ खं० ७ ॥ जितं ते पुंड
रीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन ॥ नमस्तेस्तु हृषीकेश महापुरुषपूर्वज ॥ १ ॥ देवानां दानवा

नांचसामान्यमधिदैवतं ॥ सर्वदाचरणद्वंद्वं व्रजामि शरणं तव ॥ ४ ॥ एकस्त्वमसि लोक
स्य स्रष्टा संहारकस्तथा ॥ अध्यक्षश्चानुमंता च गुणमायासमावृतः संसारसागरं घो
रमनंतं क्लेशभाजनं ॥ त्वामेव शरणं प्राप्य निस्तरंति मनीषिणः ॥ ५ ॥ न ते रूपं न चाकारो
नायुधानि न चास्पदं ॥ तथापि पुरुषाकारो भक्तानां त्वं प्रकाशसे ॥ ६ ॥ नैव किंचित्परो
क्षं ते प्रत्यक्षोसि न कस्यचित् ॥ नैव किंचिदसाध्यं ते न च साध्योसि कस्यचित् ॥ ७ ॥ खंड ॥ ८ ॥
नैव किंचिदसाध्यं ते न च साध्योसि कस्यचिदिति वा पाठः ॥ कार्याणां कारणं पूर्वं वच
सां वाच्यमुत्तमं ॥ योगिनां परमा सिद्धिः परमं ते परं विदुः ॥ ९ ॥ अहं भीतोस्मि देवेश संसा ॥ ३ ॥
रेस्मिन्महाभये ॥ त्राहि मां पुंडरीकाक्ष जाने त्वां परमं पदं ॥ १० ॥ कालेष्वपि च सर्वेषु दिक्षु
सर्वासु चाच्युत शरीरे च गतौ चापि वर्त्तते मे महद्भयं ॥ ११ ॥ त्वत्पादकमलादन्यं न मे जन्मां
तरेष्वपि ॥ निधानं यदिदं प्राप्य यदिदं स्थानमाश्रितं जन्मांतरेपि मे देव माभूतस्य परि
क्षयः ॥ दुर्गतावभिजातस्य त्वद्गतो मे मनोरथः ॥ यदि नाशं न विंदेत तावतास्मि कृती
सदा ॥ कामये विष्णुपादौ तु सर्वजन्मसु केवलं ॥ १३ ॥ खंड ॥ ८ ॥ पुरुषस्य हरेः सूक्तं स्वर्ग

धन्यं यशस्करं ॥ आत्मज्ञानमिदं पुण्यं योगध्यानमिदं परं ॥ १४ ॥ फलाहारो जपन्मासं प
श्यत्यात्मानमात्मनि ॥ फलानि भुक्त्वा पवसेन्मासमग्निश्च वर्त्तयेत् ॥ १५ ॥ अरण्ये निवसेन्नि
त्यं जपन्नेतदृषिं सदा ॥ त्रिस्त्रिषवणं कालेषु स्नायादप्सु समाहितः ॥ १६ ॥ आदित्यमुपतिष्ठे
त सूक्तेनानेन नित्यशः ॥ १७ ॥ आज्याहुतिरनेनैव द्वादशैनं चिंतयेदृषिं ॥ १८ ॥ कृष्णं मासात्फलाहार
स्त्रिभिर्वर्षैर्जयेद्धरिं ॥ तदुक्तं स जन्मनायुक्तो दशवर्षमनन्यभाक् ॥ १९ ॥ साक्षात्पश्यति
तं देवं नारायणमनामयं ॥ नाद्यप्रत्यंतपार्श्वेण न स्रष्टारं जगतो व्ययं ॥ ६ ॥ खंड ॥ १० ॥
महत्स्वधर्मवित्तेति ज्ञायते ततः शुचिर्व्रतः ॥ एतं देवं चिंतयेत नारायणमनामयं ॥ १ ॥ अर्द्ध
रात्रे त्यक्तनिद्र उत्थाय शुचिर्वाग्यतः ॥ संप्रसुप्तेषु भूतेषु योगं युंजीत योगवित् ॥ २ ॥ स्वत्वासी
नः सम्यग्देशे निवाते निरवरुद्धिते ॥ सव्यं पादं दक्षिणस्य जानुनि श्लेषयेत्ततः ॥ ३ ॥ सह तथ दक्षि
णं पादं सव्ये जानुनि पत्कृति ॥ बद्धांजलिः ततः स्वस्थो योगसंमीलितेक्षणः ॥ ४ ॥ ॐ मित्यु
क्त्वा स्वेहृदये चिंतयेदविशंकितः ॥ तत्रात्मानं समादध्यादिंद्रियाणि मनस्तथा ॥ ५ ॥ खंड
११ ॥ न चेद्बुध्येत किंचान्यं न पश्येच्छृणुयान्न च ॥ न मनस्येव बाद यो गतदा प्राप्तः स उच्यते ॥ ६ ॥
हृयेतमृषिमभ्यस्येत्पश्यन्निव यथाश्रुतिः ॥ स्नानेनायम्य चासीनो यावन्नेचिंतयेदृषिं ॥ २

उक्तमिष्यत्वधीनाभिंगमयित्वा मनस्तथा॥ उक्तसंज्ञैव मनसा तन्मनायोगमुन्नयेत्॥ ३॥
एवं हि युंजंस्तमात्मानं न पश्येद्रूपमन्यच॥ तथा शनैर्नयेच्चैनो हृदयोर्ध्वमेव तु ४
स्तनौ तु जन्तु चास्यं च नासिकां नयने भ्रुवौ॥ भ्रुवोर्मध्ये परं स्थानं तत्रैतद्धारयेत्स्थिरं ५
खंड १२॥ ललाटदेशे धारयित्वा स्थानं गमयेत्ततः॥ उक्तसंज्ञ यथाकालं नाभिगं वोक्तसत्तु
नः॥ १॥ एतत्परं स्थानमुक्तं ब्रह्मणः परमात्मनः॥ एवं युक्तो महात्मानमात्मानं प्रतिपद्यते॥ २॥
यदीस्यात्सुकृती शुद्धो यदि वा पापकृत्तमः॥ उपलभ्य परं ब्रह्म गतिं ज्ञात्वा भवेच्छुचिः ३
सर्वपापानुबद्धश्च बुद्धो हृद्येनं स्वयं न तोजपेत्॥ अपि जिज्ञानादेव गच्छेत्परमां गतिं॥ ४
धारणं तु प्रथक्कार्यं धर्मेणानेन नित्यशः॥ आदित्ये ग्नौ चंद्रमसि वक्राग्रेषु च धारयेत्॥ ५॥
खंड॥ १३॥ पर्वताग्रे समुद्रे वा यत्र वापि मनो रमेत्॥ नन्द्वे वं विषयान्प्राप्य धारयित्वा कथंच
नैतत् बद्ध दुःखं जानीयात्प्रध्वंसे धारणान्तते॥ धार्मिकाणां कुले शुद्धे योगभ्रष्टो भिजायते॥
मूर्द्धि ब्रह्मपदाविंदेन्नमेकं न्यृषि सत्तमं॥ महात्मा द्वैः परं ज्योति निर्द्वन्द्वपदमुन्नयेत्॥ ३॥ योगी
योगेश्वरं प्राप्य निर्द्वन्द्वं परमेश्वरं॥ सर्वत्रैवात्मनात्मानं पश्येदृषि यरायणः॥ ४॥ जपेच्चैव
॥ [illegible] ॥

सदा स्वाध्यायात्पवित्रमिदमुत्तमं॥ अपि पातक संयुक्तः कालेन मुक्तो भवेत्॥ खंड॥ १४
तपः परायणो नित्यं सत्यवाग नसूयकः॥ जपन्नेनमृषिं विप्रः कालेन सुकृती भवेत्॥ १॥
येन येन च कामेन जपेदिदमृषिं सदा॥ तमसकामसंमृद्धश्च श्रद्धधानस्य कुर्वतः॥ २॥
होमं वाप्यथवा जप्यमुपहारमनुत्तमं॥ कुर्वीत येन कामेन तत्सिध्येयतः धारयेत्
ज्ञातिश्रेष्ठ्ये महद्विपुं यशो कीर्ते परां गतिं॥ पापेन विप्रयोगं स्तु तत्सिद्धिमवधारयेत्॥ ४॥
ज्ञानगम्यं परं सूक्ष्मं व्याप्य सर्वमवस्थितं॥ नाहमत्येत यत्नेन ब्रह्माभ्येति सनातनं॥ ५
सहस्रशीर्षेति सूक्तं सर्वकामफलप्रदं॥ वेदगर्भशरीरेण सवैनारायणः स्मृतः॥ ६॥
ब्रह्मेंद्ररुद्र पर्जन्या अत्र सूक्ते व्यवस्थिताः॥ अत्र स्थामेतद्दृष्टव्यं जगत्स्थावरजंगमं
खंड १५॥ अनोसादयमानोपि भक्तिं न परिहापयेत्॥ भक्तानुकंपी भगवान्सूयते पु
रुषोत्तमः॥ १॥ प्रसादार्थं तस्य देवस्य वन्यास्वयमुपाश्रितान्॥ आरण्यकविधानेन नि
१ य ३ वर्पिसन्य हि चूर्णे॥ नारायणेन्द्विद्विति मंत्रीते स्तु हुयाद्दविः॥ आमध्यान्नमः स्वस्तु
ढिव्यं हो तु ददाति मः॥ ३॥ अपि वा चरु सहस्रं तं त्रैणैकेन निर्वपेत्॥ ४॥ पावां तो वा
पिव्यकीतेऽन्नं सर्वं समापयेत्॥ ५॥ सहस्र [illegible] स्य प्सितानां च कामानां जमते फलं

पुरुषायुः समायुक्तः सिद्धोवापि च स्रग्विहि ॥ ५ ॥ खंड ११ ॥ ध्येयः सदा सवितृमंडलमध्यवर्त्तीना
रायणः सरसिजासनसंनिविष्टः ॥ केयूरवान्मकरकुंडलवान्किरीटीहारीहिरण्मयव
पुर्धृतशंखचक्रः ॥ १ ॥ एतत्तु यः पगति केवलमेव सूक्तं नारायणः स्मरति चरणावभिवं
द्य वंद्यौ ॥ पा ॥ गेनतेन परमेण सनातनस्य स्थानं जरामरणवर्जितविंदि विष्णोः ॥ २ ॥ हवि
षाग्नौ जले पुष्पे ध्यानेन हृदये हरिं ॥ यजंती सूरयो नित्यं जपेन रविमंडले ॥ खंड १७ ॥ बिल्व
पत्रं शमीपत्रं पत्रं भृंगारकस्य च ॥ मालती कुशपद्मं च सद्यस्तुष्टिकरं हरेः ॥ १ ॥ पत्रोप
पद्यते किंचित्तैर्ध्यायेन्मनसैव तु ॥ संपद्यते प्रमादात्त देवदेवस्य चक्रिणः ॥ २ ॥ पत्रैश्च ॥ ५ ॥
पुष्पैश्च फलैश्चतोयैर्भक्तितल्लभ्यैव सदैव सम्यक् ॥ भक्त्यैकलभ्ये पुरुषे पुराणे मुक्तिः किम
र्थं क्रियते न यत्नः ॥ इत्येवमुक्तः पुरुषस्य विष्णोरर्चाविधिर्विष्णुकुमारनाम्ना ॥ मुक्त्यैक
मार्गप्रतिबोधनाय हृष्टा विधाने विहितारदोत्तौ ॥ १८ ॥ याः ओषधीस्वस्त्ययनं जग
पत्नी यतव्रत ... उषधी श्रयजेन्नित्यं एभोषमानेव नित्यशः ॥ सा ॥ खंड १८ ॥ ४८ ॥
॥ इत्यृग्विधाने तृतीयोध्यायः समाप्तः ॥ एतदनंतरं महार्णवोऽधिकपाठः ॥ ४ ॥
॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ श्री ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ २

प्र यम

अपयनासाधमानोपि भक्तिं न परिहापयेत् ॥ भक्तानुकंपी भगवान्नायते पुरुषोत्तमः
येन केनच कामेन जपेत यतेयः सदा ॥ स सकामः समृद्धस्याघ्रद्धधानस्य कुर्वतः ॥ १० ॥
होमवाप्य युवाजाप्य मुपरहारमनुत्तमं ॥ कुर्वीत येन कामेन तत्सिद्धिमवधारयेदिति
३ ॥ अस्यार्थः ॥ तत्तत्कर्म मित्यं तु नैकैः काम्यप्रयोगोभिधीयते ॥ तत्रैकादश्यामुपक्रम्या
ऽयुतेन पिबा ॥ शुक्लैकादश्यां होमस्थंडिले दक्षिणभागे वक्ष्यमाणरीप[redacted] ॥ न्यासो
र्चः सूक्तेन विष्णुं संपूज्य ॥ स्थंडिले कुंडलेवाग्न्य ॥ स्तितिदक्षिणभागस्थे स्वगृह्यो
क्तविधिनाचरुं पयसि श्रपयन् पुरुषसूक्तं पंगेन ॥ तेन विधिनाज्यभागांते नसूक्तेनतु
क्तेन सहस्राहुतिर्जुहुयात् ॥ सकलमपि सूक्तेहोमसाधनं ॥ ननु प्रत्येकमृच
हुतिनवाणिवि ॥ पद्यपि मूलेचरुमात्रमुक्तस्तथापि पायसान्नग्रहण ॥
च महार्णवन्यायमायशः ॥ मनु भारते मोक्षधर्मेषु तु धीलीस्जाजलीसंवा
द नंतरपगितवि ॥ वस्तु गीतस्योवैदवयागसाधनं वैनास्ति पायसविधिः ॥
उपन्वास्थितमयादि विष्णुदैनाग्नि केनरैः ॥ संशयात्मभिरव्यक्तैर्हिंसासम
नुवर्त्तितैर्या दिनाहिंसोयुक्तयज्ञनिहार्पवर्कपगितमोकेषु ॥ विष्णुमेवाभि

नानंति॥ सर्वयोगेषु ब्राह्मणाः॥ पायसैः सुमनोमिश्रैस्तस्यापि यजनं स्मृतं॥ यद्वि याश्रे
वयेवज्ञा वेदेषु परिकल्पितः॥ यत्रापि किंचित्कर्तव्यं मन्त्रं चोक्तैः सुसंस्कृतं॥
महामनैः शुद्धभावैः सर्वदेवाहमित्यनदिति॥ वक्ष्यमाणे वैष्णवयज्ञांतरेषु पु
यसविधिः स्पष्टत्वाच्चान पायसैरिति बहुवचनस्य निराकांक्षत्वाच्चा सुमनो
ग्रहणं चाददद्यात्पुरुषसूक्तेन यः पुष्पाण्यपएव चेति कथिताशयं कृष्णा
देवाद्विकथनं मं ऽ पहौम्य समिद्दाद्यारम्यां॥ अन्नमाचस्य देवाद्विकथ ॥६॥
नेनतदुदेश्य कब्राह्मणभोजनाशयं॥ चौक्तैः शुद्धैरित्यर्थः॥ प्रास्तीप्रसंगागतं भारत
व्याख्यानं प्रकृतमनुसरायः॥ द्वादशेत्यारभ्याब्रवीदित्यंतेन द्वितीयः॥ प्रयोगो मु
मुक्षुप्रतिष्ठितीयः॥ पुत्रकामं प्रति च विधीयते॥ अत्रापि महार्णवोधिकपाठः
अथापरः प्रकारोयमेकादश्यामभोजनं॥ दंपत्योः पुरुषसूक्तं च नित्यकर्माविशे
षिणि॥१॥ कालेऽनपेदिदं सूक्तमेकादश्यां निरंतरं॥ द्वादश्यां श्रयमेसूत्वा पयस
श्रपयेच्चरुं द्वादशस्य द्वादशी छर्वं पयसा निवमेच्चरुं॥ इति सहस्रस्यादिति घस्स
णं संख्यानिवृचित्॥ आहुतिं संख्येसौ॥ याति विष्णोः परं पदमि सनेनचसो

द्धनः पारमाप्नोति॥ तद्विष्णोः परमं पदमिति॥ कठोपनिषत्प्रसिद्ध मुक्तेः फलत्वमुच्
यते॥ ताभिः पुरुषसूक्तर्ग्भिः स्तोष्यनारायणं स्तुत्यंते॥ मासनामभिः स्मापिका येत्या
ह॥ केशवमित्यादिना॥ मार्गशीर्षप्रभृत्येवास्य प्रक्रम इत्ययतोलभ्यते॥ पुत्रप्राप्त्यर्थे
प्रयोगे विशेषं कर्तुं प्रक्रमति॥ आयुष्यमित्यादिना॥ ऋग्विधानभाष्ये॥ समिद्धोग्न
इह हस्य जुहुयाच्च शतं ततः हुनि॥ प्रागंजिखितो क्रमे अष्टोत्तरशतं प्रभृतं होतव्या इ
ति उपस्थानमाग्नेयमंत्रैः शिति महार्णवः॥ पुरुषसूक्तेनैत्यमेतं त्यद्वादश्याक मंतिय
यस्यापुत्रलाभायक मेतत्कृतं साहविः शेषं नमस्कृत्य नारायणं बुध्यापतिं च नमस्
कृत्य हविः शेषं भक्षयेत्॥ आहारांतपरित्यज्य भक्षणानंतरं वामशायिनी भवेत्
यावच्च सा गर्भं न विंदति तावदन्यां मा यमृतुमती अपि न गच्छेत् तत्रं वर्णविधप्रमसो
सा ह्यनृतवत प्रायश्चित्तं स्यात्वं कल्प्यी॥ अतश्च प्रत्मृतु शक्तस्य प्राजापत्यः अशक्त
स्य चिरात्रादेति महार्णवः॥ यथोक्तवक्ष्यकाम्यप्रयोगोपयोगनं चाऽर्चनविधीमाह
॥ अर्चनमिति॥ उक्तप्रमास्नानेषु व्यवस्थामाह अग्नावित्ति॥ क्रिया अग्निहोत्र
विः दिविधजोस्ते स्तर्येभिनीषामंडलस्थमननदीजनना॥ भाविता जहिमासे स्कंत

आत्मायेषां॥ वक्ष्यमाणेऽर्चनविधावशक्तं प्रतिसंक्षेपेणाराधनप्रकारमाह॥ दद्या
त्पुरुषसूक्तेनेति॥ संगच्छते चातएव शिष्टानां पुरुषसूक्तेन गंगादौ अभिषेकमात्रा
चारः सूक्तसंबंधिश्छांदःप्रभृतिवक्तुमाह॥ अनुष्टुभस्येति॥ अर्चनकथनं॥ ना
रायणः पर्णभवेदित्यानुक्रमेनाह॥ नारायणेति तदात्मकमिति॥ सर्वमप्यर्चनवि
धानं चित्तवृविषयत्वेन तिन्तयात्मकमित्यर्थः॥ अन एवोक्तं पुनाचार्यकाम्यावि
धौ होममात्रैकृते जपकर्तव्यनापि महार्णवोक्तापद्यते॥ अयुतजपनेमहत्त्वहो ॥७॥
मं वदता च सर्वत्र जपदर्शनात् न होमकर्तव्य इत्यपि तु त्रैवस्तुचितं केचित्पुरश्चरणा
वर्तपरिगायपिकुर्वंति॥ तत्र गृहमेधार्यविधावक्तनेनेवकथंभावोपशमात् मु
ह्यमानसइतिसंकल्पो विधीयते॥ अतएव महार्णवे संकल्पपूर्वकमेवमासक
र्तव्यतोक्ता॥ आस्येमुखेचतुर्दशिम्यश्चमन्युसेदित्यर्थः॥ आस्ये देशेचतुर्दशा
मितिरुग्विधानभाष्येमहार्णवेचपाठः॥ एवंन्यासविधिंकृत्वा पश्चाद्यागं समा
रभेत इति॥ प्रयोगपारिजाते ऋग्विधानभाष्येचपाठः॥ महार्णवे तु एवंन्यासविधि

न्नात्मायेवांगानि समारभेत॥ ब्राह्मणेत्यादिकाभिरुग्भिः पंचांगन्यासेनेतिपादकृ
मुद्राद्युनोक्तं॥ आश्वलायनशाखी कूर्व गच्छमीयपक्षे॥ ब्राह्मणोस्य हृदयायनम
इति हृदये। चंद्रमाशिरसेस्वाहेति शिरसि॥ नाभ्याआसीत्॥ शिखायैवष
डिति शिखायां॥ समास्यासन् कवचाय हुमिति कवचं॥ यज्ञेन यज्ञ॥ अस्त्रा
यफडित्यस्त्रं इति॥ यथेतिदृष्टमेवमासेद्धयं पूज्य विष्णुपूजावपिकर्तव्य
मित्यर्थः॥ आद्ययेत्पतनः॥ आश्वलायनशाखिनः प्रतितत्त्वाखियकमवय
दन्वशाखीनामप्यधिकारो द्योत्यते॥ पूर्वप्रयोगपारिजातेऽधिकपाठः॥
गंधमाल्यैरभिद्दितैरात्मानं वार्चयेद्बुधः॥ ततःपीठं समाराध्य गंधपुष्पाक्ष
तैश्शुभैरिति॥ ततः स्वात्मनि भगवत्पूजां बहिः पीठपूजां च कृत्वा आवाहनादि
कार्यमित्यर्थः॥ तत्र वस्त्रानंतरं तद्धि आरित्याभरणं भाष्येतु दर्शनाभरण
दानं …पं…पाचंत्शुद्धिवामिधारपूर्वेपादिनिवेदनं कुर्यात्पिंचदैरेनैव
चामं पूर्ववन्नयेति पूर्ववत्पंचम्यूहित्यर्थः॥ ततः स्नानीयनंतराचमनमपि
नैवेद्यसाद्यचर्यादिदृष्टं फलमेववोध्यं॥ प्रयोगपारिजाते च यो दद्यात्पहारकं चतुर्द
श्याऽञ्जलिंदद्यात् पंचदश्यां प्रदक्षिणं षोडशोद्वासनं कुर्याद्देवमेवसमर्च

येदित्युक्तं ॥ स्नानेन वस्त्रोपवीते च चरोश्चाचमनीयकं ॥ हुत्वा षोडशभिर्मंत्रैः षोडशा
न्यस्याहुतिः ॥ शेषं निवेदयेत्तस्मै दद्यादाचमनं ततः इति पराशरमाधवीये तु
आहुतिरित्यनंतरं पुनः ॥ षोडशभिर्मंत्रैर्दद्यात्पुष्पाणि षोडशापराः ॥ षण्मा
सात्सिद्धिमाप्नोति सर्वमेवं समर्चयन्नित्युक्तं ॥ उक्तहोमोपयोगिस्थंडिलादिवि
धिमाह ॥ दवस्येत्यादिना प्रथमचा ॥ महार्णवे चिंतितमेव पाठः ॥ एवमग्नेपि सयिंधनं
समिद्धित्युपरूपः आज्यस्य प्रपणं विलापनं चोत्तरोत्तेतत्रस्यैवमभ्यास्याहुतिरि
त्याशयः चिंतयेदिति तस्मिन्नासन इति शेषः ॥ षष्टेनैवेत्यनुषंगः ॥ महार्णवे धिकपा
ठः ॥ विस्तृतास्यं बाहुशीर्षे रक्तास्यं रक्तलोचनमिति बोद्धोद्दयइति तत्र चैव व्याख्यातं ॥
सप्तम्यादिति अग्नौ चिंतनस्य भगवतोऽनुरूपार्थश्चिंतितया ॥ ब्राह्मणरूपे
णनदद्याचानुरूप्यास्वांतर्गताभिः सप्तम्यादिभिर्ऋग्भिः पंचोपचारैः पूजनं कार्यं
आचमनतांबुलेअपचूर्द्देयइति संप्रदायः ॥ एवं बहुत्वेऽनिष्टा न स्यात्पुनः संकीर्त
नविरुद्धानां पूर्वान्तराणां नोत्तरशोक्तरित्या प्रयोगाऽनुज्ञापनार्थं ॥ भाष्ये यथा
क्रममित्यस्य सप्तम्यादिचोक्तमेण समिदादिहोमा ॥ प्रतिप्रत्येकमगतादौ पं
नार्थं वमगीसत्वदरैव समिदाहुतिर्दशाऽज्याहुतिर्दश च बाहुती आज्येनापर्युत्य ॥

अग्निं क्रमापयेदित्युक्तं अत्र चानुज्ञास्वीकारो होमार्थः पूर्ववद्बोध्यः ॥ अग्नेरिति
अग्नेः समीपे तस्याग्नौ चिंतितस्य भगवतो विष्णोः स्तोत्रमुच्चरेदित्यर्थः पूर्वजेत्यनंतरं
नमो हिरण्यगर्भाग्रप्रधानाव्यक्तरूपिणे ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय शुद्धज्ञानस्व
भावायेति पठित्वा ॥ दिवानाथेत्यादि पठितं महार्णवे ॥ दुर्गतावपीत्यादौ पाठानंतरं
तत्रैवोक्तं ॥ दुर्गतावपि जातायां त्वं गतिस्त्वं मतिर्मम ॥ यदीनाथत्वं विदेयं तावतास्मिं
कृती सदा ॥ १ ॥ अकामकलुषं चित्तं मम ते पादयोः स्थितं कामये वैष्णवत्वं च सर्व
जन्मसु केवलमिति ॥ उक्तांगं धनस्यैव विशिष्टजपादियोगेन विशिष्टफलात्प्रयो
गान्तरं कृतं केषभूतां स्कृति महापुरुषलोकेन ॥ अथ फलविशेषाभासैर्वल्लकस्य नाना
विधजपविधीन्दर्शयति फलाहार फलाहार इति ॥ पश्यतीनिमोक्षं ॥ नकमात्कापूर्का
लाभेन मुक्तियोग्यो भवेदित्याशयः मुक्तेति कार्यैर्मुखं व्यादायरखपिः तिवत्तबोध्यः ॥
अद्भिः स्थितीतस्मिन्नेव मासे फलानामं सादित्याभिप्रायं ॥ न तु मासांतराभिप्रायो ॥ अ
ग्नेऽहं मासादिति मासेकवत्सरौ वानुवादात् ॥ ऋषिपुरुषसूक्तात्मको मंत्रः ॥ जपन्नि

त्यस्यमणीमायेनवामस्तनाभ्याम्नयः॥ वामाजपांगत्वेनविधीयते॥ जपंस्मा
यादिमांत्येनचमहाणविचाख्यातं॥ पुरुषस्तक्तांतगतिभिःसमस्ताभिर्ऋग्भिःस्ना
नकालेमार्जनंकुर्यादिति॥ अप्सुजपेतचेत्येतच्चांतत्रैवव्याख्यातं॥ ताभिरेवरुपी
रेधमर्षणंयथाशक्तिकुर्यादितीति॥ अनेनचाघमर्षणकालीनावृत्तिभूयस्त्वेफ
लभूमादर्शितः॥ आज्याहुतिरनेनैवेतिषोडशाज्याहुती॥ प्रत्यहंजुहुयादित्य
त्यर्थः॥ एतमृषिसूक्तस्यद्रष्टारंनारायणंहोमांतेचिंतयेत्॥ चिंतनप्रकारश्चाऽ
ग्विधानएवसमस्तैतन्त्रूपविध्यतेनारभ्यवादरूपेणोक्तः॥ ध्येयःसदासवित्र ॥ई॥
मध्यवर्तीनारायणःसरसिजासनसंन्निविष्टः॥ केयूरवान्मकरकुंडलवान्किरी
टीहारीहिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः॥ इतिहिरण्मयकवपुरित्यनेनहिरण्यश्मश्रु
रित्यादिछांदोग्यप्रसिद्धरूपचिंतनंसूचितं॥ ऊर्द्ध्वमितिमासादूर्द्ध्वमपिफलाहारेण
सतोक्तप्रकारेणवर्षत्रयपर्यंतिकृतेनजपेनस्वर्गंजयतीत्यर्थः॥ संस्कायपक्षेलक्ष्ये
लतयज्ञादेःपुरुषस्यपितृलोकप्राप्तिवदेषाः॥ स्वर्गप्राप्तिरितिबोध्यं॥ युक्तइति॥ छन्दि

धानएवाग्निमथोक्तयोगाभ्यासंकुर्वन्नित्यर्थः॥ अनमेतिध्यानांतरत्यागेननारायणमेव
ध्यायन्नित्यर्थः॥ फलाहारउक्तप्रकारेणजपेदितिशेषः॥ सगुणनिर्गुणसाक्षात्कारपूर्वकं
परममुक्तिंदशवर्षजपस्यफलमाहासाक्षादितिषलवत्प्रतिबंधेनेसाक्षात्काराभावेपिन
नैवफलस्यनाशंक्यमित्याह॥ अपीतितनच्चवामदेवजन्मांतरलाभानंतरहृणेउक्तजन्मकर
तीरसुक्तफलभाजनमनुकंपयाकुर्यादेवेत्यर्थः॥ उक्तजपविधिनाफलांतरसंयोगंवक्तु
माहयेनेतिमासत्रिवर्षद्वयितरपक्षएवरनैरंतर्यलाभार्थेसदेतिमसऽग्रहर्थः॥ उपहार
शब्देनतद्घटितपूजासंग्रहः॥ प्रथमपाठेऽनेनैवोभयसंग्रहः॥ ततश्चपुरुषसूक्तस्यहोम
मात्रमपिसर्वफलार्थंकार्यं॥ जपपूजाहोमात्मकंचयंवोक्तोप्रकारेणसर्वार्थमित्याश
यः॥ अत्रसर्वत्रजपहोमविधौजपपूजाहोमा॥ यंवोक्तप्रकारेणसर्वा॥ स्यसंख्य
इतिबोध्यं॥ महाणवेनचार्थप्रियमप्रयोगेऽनुक्तसंख्येऽप्ययुतसंख्यजप
स्यसहस्रसंख्यहोमस्यचकथनात्परमपदप्राप्त्यर्थप्रयोगेविसहस्रंस्या
दितिहोमाधिकारेश्रवणात्॥ सर्वविधिकथनांतेचसहास्रसंख्यहोमस्यैवत्रि
प्रकारविधिश्रवणात्॥ पूजार्थंनित्यदेवस्यचन्यासस्वपमुपाजि॥ तान्॥ अरण्य

कः विधानेन निर्वपेत्पृथ्यङ्चरूं ॥२॥ नारायणाय स्वाहेति मंत्रांते जुहुयाद्धविः ॥ आ
सहइत्वा ततश्चरुं दध्यि होतुर्ददाति सः ॥ होतुः शेषमक्रुत्तं तेनापि वाचरूं सहरु
वंतं त्रेणैकेन निर्वपेत् ॥ यावंतो वापि शक्यंते ॥ ज्ञाता सर्वं समापयेदिति ॥ आर
ण्यकविधानेन शिलोञ्छान्यतरेण स्वयमुपार्जितानि संबंधः ॥ वन्यान्न ॥ ब्राह्मादी
न् ॥ पद्मारण्ये निवसेदित्यपक्रम्य आरण्यकविकोजपेद्यद्विधानमुक्तं स्ना
नकाले सूक्तजपादि सूक्तेनादित्योपस्थानादि च न होममात्रं कुर्वतापि कार्यं ॥ मं
त्रांते पुरुषसूक्तांते नारायणाय स्वाहेति जुहुयादासहस्रादिति संबंधः के १०
वलहोमपक्षे एवविधिः ॥ नयादि समुच्चयपक्षे तु पुरुषसूक्तेनैव होमः इति
बोध्यं ॥ एकेनेतिद्व्ञ्ञ्भावे तृतीया ॥ एकचर्वास्मिन्नेत्यर्थः ॥ समापयेत एके
नेत्यपकर्षंगः ॥ उक्तसर्वाराधनसाधारणेनेति ॥ भगवदर्पणाईपत्रपुष्पवि
धिश्चपत्रैवोक्तः ॥ बिल्वपत्रं शमीपत्रं पत्रं भृंगारकस्य च ॥ मालतीकुशप
द्मं च सद्यः स्फटिकरं हरेः ॥ यत्नोपपद्यतेकिंचित्तद्ध्यायेन्मनसे पत्तु ॥ संप

न्नेते प्रसादात्तु देवदेवस्य चक्रिणः ॥ पत्रैश्च पुष्पैश्च सदैवतोयैरक्रीतलब्धैश्च स
दैवसद्भिः ॥ भक्त्यै किल भ्यर्च्य पुरुषं पुराणं मुक्त्यै किमर्थं क्रियते न यत्नः ॥३॥ इति
केवलहोमपक्षे पूजापूर्वकमेवसकार्यः सूक्तांतगतमंत्रैरग्निस्थापनादिहो
मविधानस्य पूज्यदेवतादक्षिणस्थंडिलादिविधिगर्भत्वात् ॥ मासादिपरी
मितजपादिघटितप्रयोगास्य योगांतरविधावचनात्यर्थस्य केवलहोमविधे
रिति बोध्यं ॥ सर्वानि कर्तव्यमुक्तं परिसमाप्ते ॥ ततः पुदक्षिणं नत्वा न वा चव्रु समाहि
तः ॥ बध्वा मुकुलमुद्रां तु ललाटे परीसेना ॥१॥ ज्ञानेनैव यथाशक्ति सूक्तं देवे निवे
दयेत् ॥ नदत्तेप्रयतो भक्त्या जितंनइतिकीर्तयेत् ॥२॥ विसर्जनामनेनैव कमतिकायत
बुधः ॥ जानुभ्यां धरणीं गत्वा मूर्ध्ना हरिमथोवदेत् ॥३॥ भगवान्देवदेवेशपुरुषे
स्मिन्सनातनः ॥ क्षमस्व पुंडरीकाक्ष भक्तस्य तु विशेषतः ॥४॥ ज्ञानाद्ज्ञानतो वापि यन्मु
नादिष्टं तमया ॥ तत्सर्वं पूर्णमिस्त्व वत्प्रसादाज्जनार्दन ॥५॥ शंखचक्रगदापाणिं
ध्यात्वा विष्णुं समर्चयेदिति ॥६॥ जनार्दनेत्यंते संप्रार्थ्य ॥ स्वयं मंडले स्वहृदये
चक्रशंखादिधारिणं विष्णुं ध्यात्वा षोडशभिः षोडशार्घ्यैर्धच स्तर्यमुद्रि त्वा

च्छ्रे पयश्च ॥ जितंनइति मंत्रेणांतर्वंत्येव स्रुक्चंनिक्षिपेदित्यर्थः ॥ एवमुक्तप्रकारम
चनेकचिह्निनो ॥ कर्तुमशक्तः पुरुषः स्रुक्मेवंनिर्जपेत ॥ मदस्व शीर्षतिस्वनिशथि
वहिनेदिने ॥ विहितं दिसर्वदेवानां सर्वार्चनफलंलभेदिमि ॥ स्पैरिष्ठविधानेनोक्तेः ॥
अर्थोक्तवैस्तवजपादिकर्मणं पूर्वकितेयांगश्चविधानगतपरिभाषेत्तंलिख्या
ने ॥ पुरश्चरणमादौत्तकर्मणांसिकारकं ॥ स्वाध्यायाभ्यसनस्यादौ प्राजापत्यंस
चरेद्विजः ॥ केशश्मश्रुलोमनखान्वापयित्वाप्लुतः शुचिः ॥ १ ॥ तिष्ठेदहनिरात्रौ तु
चिरासानवाग्यतः ॥ सत्यवाक्पवित्राणि जपेध्याकृतयस्तया ॥ ओंकाराद्यास्तुनानाव ॥ ११ ॥
सावित्रीचतदित्यचं ॥ २ ॥ आपोहिष्ठेति सूक्तं तु शुद्धवत्योऽघमर्षणं ॥ शंवरंत्यःस्वस्ति
मरत्यश्चपादमान्यस्तथैवच ॥ ३ ॥ सर्वैश्चैनस्ययोक्तयमादातंनेचकर्यणं ॥ आस
हस्रादाशताद्वादशांतमथवाजपेद्दवा ॥ ४ ॥ ओंकारंव्याहृतीस्तिस्रः सा ॥ ६ ॥ वित्रीम
थद्वाऽयुतं ॥ तर्पयित्वांगिराचार्यान्ऋषिंर्छंदांसिदेवताः ॥ ५ ॥ पूपद्योतविरूपाद्व
हैद्ध यंत्रगणंजपं ॥ अनायेनवभाषेतनम्रस्नेनापिगइतिः ॥ ६ ॥ नरजंस्व
लवानार्थापतीतनांत्यजैन्दभिः ॥ नहेवब्राह्मणंछिष्टेनाचार्यगुरुनिंदकैः ॥ ७ ॥

नमात्रपितृविद्विष्टैर्नवियेतकिंचन ॥ मंगलाचारयुक्तस्यान्निरंशोह्युपपादयः ॥ ८ ॥
अंते द्वादशरात्रस्य स्थालीपाकं प्रकल्पयेत ॥ अग्नयेवाथसोमाय हुतीयांचतयोःसह
॥ ९ ॥ वैश्वदेवीवरौद्रीचतुर्थ्याहुवेततः ॥ अवसानस्य यतयेतथानुमतयेपिच ॥ १० ॥ धन्वं
तराय स्पन्यांगंधर्वाप्सरसायपि ॥ दशमी ब्राह्मणस्पत्यापरानुब्रह्मणोस्मृता ॥ ११ ॥ सर
स्वत्यैतयाविष्णोरंत्पासोविष्टकृत्यपि ॥ आज्याहुतयएवादौ स्थालीपाके हुते पुनः
१२ ॥ हुत्वाग्निंतर्पयिद्विद्वान्पितृभ्यश्चप्रकल्पयेत ॥ ततःशेषं विधानेन भुंजितवायतः ॥ १३ ॥
कृच्छ्राणामेषसर्वेषां विधिरुक्तोऽनुपूर्वशः ॥ प्राजापत्यातिकृच्छ्रस्यतथासांतपनस्यच
१४ ॥ पराकस्यचकृच्छ्रस्य विधौधिधांद्रायणस्यच ॥ एकेनशुद्धिमाप्नोति द्वाभ्यापापैप्रमु
च्यते ॥ १५ ॥ त्रिभिःसर्वंतिमंत्राश्चमुच्यतेचोपपातकैरिति ॥ कर्मणामितिवक्ष्यमाणानांप्र
जाहोमादिप्रकाराणं ॥ सर्वकर्मणामादौतकृच्छ्रमनंतरतपसचरणसिद्धेःकर्मजङ्गा
फलमोक्षकृताः कारकं ॥ स्वाध्यायाभ्यसनंचवक्ष्यमाणरीमास्तक्तस्य टवस्यङ्ग
जातस्यवाविहितोजपः ॥ तदादौतु प्राजापत्यमेवकुर्विद ॥ सर्वकृच्छ्रसाधारणोविधिःके
शोत्यादिः ॥ अहनिजपस्तिष्ठेदात्रौजपंनासीनकिंकांक्षायामाह ॥ विचाणिःपाव

नानि व्याहृतयइति प्रथमा॥ द्वितीयार्थेऽपि प्रकारमाह॥ ॐकाराद्या इति व्याहृतीः
तदित्यृचं तत्सवितुर्वरेण्यं [redacted] ॥ मित्येनाः॥ आपोहिष्ठेत्यादयस्तिस्रोऽब्लिङ्गा इत्यापा
द्याः॥ अघमर्षणमृचं ऋतं च सत्यं चेति वेदप्रसिद्धाः शंवत्यः॥ शन्नइन्द्राग्नी भवतामवोभि
रित्याद्याः॥ स्वस्ति मत्यः स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवा इत्याद्याः॥ पावमान्यः पावमानीः स्वस्त्यय
नीरित्याद्याः॥ सर्वत्र ऋक्चतुष्टयेषु तेषामेवाच प्रकारणात्॥ उक्तसकलमन्त्रजपा
ऽसमर्थेवै प्रणवव्याहृती पूर्वकं गायत्र्या एवा पुनर्जपमादावंते चकुर्यादित्याह॥ आचार्या
विति बहुवचनं प्रतिवेदमुपनयनाभिप्रायेण उपाध्याय भृत्य स्वाभिप्रायेण वाप॥ १२॥
पायत्वात् अध्ययनेयउपाध्याया यानि घृतवर्षिष्ठदेवतानि तु पूर्वाक्ताकर्णाये
यादिरौद्र मंत्र गणं तपंत्र विरूपाक्षं सदाशिवप्रयक्षेत् द्वादशरात्रस्यैति यग्रहणा द्वाद
शरात्रस्य॥ कुर्वद्वमाणधयांन तन्त्र चान्यायेषु गोदानादिषु नापि कृच्छ्रांतरेषुः
तयोः सूइँग गर्मीषा मीमा मित्यर्थः सोविष्टकृत्यंताघ्नदेइशच बहुतयो होतव्याः॥ ताला
मार्यते च महाव्याहृतिभिः स्वतिरीयशास्त्रा प्रसिद्धाभिर्भूरग्नये चपृथिव्ये चेति चतस्र
भिर्व्याहृतिरग्न्यंजुहुयात्॥ परचांतरेदष्ट्यादि तिभाष्येः पिरभ्यमैतित उद्देशेनापिबाह्मण

न्भोजयेदित्यर्थः॥ एवं कृतकृच्छ्रेणापि कमरिंभात्पुर्वमुपवासत्रयं नक्तत्रयं वा का
र्यं त्रिरात्रमेवोपदारितः॥ सर्वकर्मणां॥ त्रीणि नक्तानि वा कुर्यात्ततः कर्मसमारभे
दिति॥ कथनात्॥ यत्तु विधिनेस्तक्तं व्रतशरीरेणकर्मापि कुर्याद्वादशरात्रं षड्रात्रं त्रि
रात्रयेकेकरात्र मिति कमागप्राय श्चित्तानि कार्याणि॥ सवर्मचाणां पूर्वमेवालक्ष
प्रयुतं सहस्रमिति सिद्धापेक्षया कार्येति॥ तथा सर्वत्रौंकारपूर्वाभिर्महाव्याहृती
भिराज्याहुतिसहस्रंजुहुयात्सर्वदेवताराधनसमर्थो भवतीति॥ सायविधाने तु
लक्षेऽतिरक्तः कृच्छ्रातिकृच्छ्रेति त्रयं प्रकृत्योक्तं॥ अथैतांस्त्रीन्कृच्छ्रांश्चरित्वा सर्वेषु वेदे
षुस्नातो भवति सर्वेषु वेदेषु ज्ञातो भवति॥ अथातःस्वाध्यायाऽध्ययनस्यो कामयुक्तो॥ १३॥
पकृयेतन्मंत्रेवानलक्षणाश्रग्विा पूतो भवतीति फलातीशपायोविधिविशेषो ज्येष्वल
ग्विधाने॥ होयकार्येचगायत्र्या जुहुयाद्युतं मधुः वेदयंत्रास्तौनः सम्यग्द्विजा
तिः कायधेनवतिन यातदर्शएवविधिधि विशेषः पुत्रो॥ महाभारते उक्तं विर
स्तोनमिसहस्रकं तद्वायजपहोमाभ्यां ऋग्वेद कर्मणां भवेदिति॥ अथमासजप
इत्कमवलंब्य जपसहितहोमात्मकः केवलहोमात्मकः॥ प्रत्येकसहस्रनाम
जपादिसहीतश्चेतिचतुर्विधपुरुषरक्तेनः॥ ॥ ॥ ॥श्री॥॥॥॥छ॥॥॥श्री॥॥

ऽदेवता अपि विसृज्य आचार्यहस्ते प्रतिपादने कृते नाममंत्रेणाग्निंपंचोपचारैः संपूज्य जितंत
इत्यादिस्तोत्रेणसंस्तुत्वा ॥ प्रदक्षिणादिसूक्तजपवर्जंमंडपप्रतिपादानांतंकुर्यात् ॥ षोडशा
चोरस्याभेपुरुषायजगद्बीजायनमइतिपुष्पाक्षेपणादितउक्तसंख्यब्राह्मणेभ्यः ॥
सदक्षिणद्विगुणमादानं ॥ ततोभूयसींदक्षिणांसर्गादिपरमेश्वरार्पणांतपूर्व
वत् ॥ इतिचतुर्थवर्णाधिकोवैष्णवयागप्रयोगः ॥ इत्थंवैष्णवयागपद्धतिविधा
यानेनसंदर्शिताः ॥ श्रीगोविंदपदारविंदभजनेकासक्तियचेतसा ॥ साधूनांपर
मांमुदंघटयितुंमन्येहमेतावता श्रीमन्नंदकुमारचतनपरोभूयासमस्यांत
नौ ॥१॥ नीलैःस्वकीरणावीतरैर्भास्वरमुक्तानमूंस्तिरस्कुर्वत ॥ नीलेनभश्चयघट
नजयतिसच्चादित्यमंडलेकृष्णः ॥२॥ नानावैष्णवयज्ञानांयप्रमाणंनिरूप
णं ॥ अपाकारीत्स्यमनंतेनतेनतुष्यतुयज्ञभुक् ॥३॥ नानावैष्णः इतिश्रीमहाप
देवसुताऽनंतदेवविदुषाकृते विष्णुयागपद्धतिःप्रयोगःसमाप्तः ॥ ॥ श्री